

BERÄTTELSEN OM NÄR

Mario Marx och Lena Ljunggren startade Kulturskolan Raketten

När Lena och jag startade Raketten 1993 hade vi redan arbetat ihop på fritidshem i tio år. Vi hade utarbetat en ny pedagogik för vårt arbete. På ett sätt kan man säga att slumpen hjälpte oss.

Under en tid när det var mycket svårt att locka personal till barnomsorgen började vi anställa musiker, bildkonstnärer, textilkonstnärer och dramapedagoger till vårt fritidshem.

Vi inrättade välutrustade verkstäder. Barnen ritade, målade, filmade och designade egna kläder under professionell hjälp. Vi åkte på rockturné med barnen. Vi skrev en bok om dessa erfarenheter. Intresset för vårt arbetssätt (av andra döpt till verkstadspedagogik) blev så stort att vi reste landet runt och höll föredrag.

Efter fyra eller fem år tog drömmen slut, mellanstadiefritidshemmen lades ner. Eftersom vi trodde på vårt arbete i verkstäder och såg hur vi därigenom kunde stötta barnen bestämde vi oss för att starta en skola.

En viktig erfarenhet vi gjort var att barn som misslyckats i skolan fick en ny möjlighet att uttrycka sig genom arbetet i verkstäderna. Deras utvecklingsmöjligheter stärktes. Den enkla lärdomen var att "barn har många språk" och att de lär på olika sätt.

Vi drömde om en skola där att läsa, skriva och räkna kompletterades med andra former av lärande. Vi startade skolan utifrån inställningen att barnen är små forskare, uppfinnare och konstnärer.

Kvalificerad personal

För att kunna förverkliga våra idéer integrerade vi fritidshem och skola. Vi slog ihop resurserna och fick större lokaler och mera pengar till möbler, material och personal. Från början har vi valt att anställa utbildad personal till våra verkstäder. Vi började med att bredvid två lärare anställa en bildpedagog, en danspedagog och en musikpedagog. Undertecknad var Raketens första fritidspedagog.

Dessa anställningar var medvetna på två sätt. För det första ville vi att barnen skulle mötas av kvalificerad personal när de arbetade med "andra språk". För det andra tyckte vi att skolan som institution varit isolerad från samhället och behövde nytt blod.

Visst finns bild och musik med i skolans timplan. Men på de flesta skolor är det klassläraren som tar hand om undervisningen. Vi har skaffat oss ytterligare kompetens. Drama ingår vanligtvis i svenskämnet och sköts, precis som bild och musik, av den ambitiösa klassläraren. Att vi på Raketten dessutom fått dans på schemat är en lycklig slump. Marzenna Kolesnik, vår danspedagog sedan starten, var förälder till ett av barnen i första årskullen. På sin föräldradag undervisade hon i dans. Vi blev så förtjusta att vi anställde henne så snart vi fick möjlighet. Med verkstäderna och pedagogerna hade basen skapats för att barnen verkligen skulle kunna mötas som hela individer. Möjligheten att få uttrycka sig på många olika sätt har fört med sig att barnen inte konkurrerar med varandra. Den som är sämre i matte eller på att skriva bokstäver kanske är bättre på att måla eller på att uttrycka sig med kroppen i dans.

Under de år som gått har jag sällan hört att någon fördömt det ett annat barn gjort. Det vanliga är att man hör: "Vad fint du har gjort Hannes, Marcus, Zara".

Arbete i projekt

Barn i dag har kunskaper som var helt otänkbara för trettio-fyrtio år sedan. Det ställer helt nya krav på skolan, läraren eller pedagogen. För att kunna möta detta fenomen arbetar vi i projekt. Det ger oss möjlighet att se helheten, utgå från barnens frågor, göra individuella efterforskningar. Det gör också skolarbetet intressant och roligt.

Temat för projekten väljer vi både utifrån vad vi tycker är viktigt att lära sig och vad vi tror kan engagera barnen. I första fasen läser vi en spännande bok för att ge barnen en gemensam

upplevelse. I den andra fasen frågar vi barnen vad de vet om temat och vad de vill veta mer om.

Utifrån barnens frågor och vad vi tycker är viktigt gör vi en kursdel. Det vill säga vi söker med hjälp av böcker, film, studiebesök svara på barnens frågor. Samtidigt låter vi barnen välja arbetsformer utifrån de olika verkstäderna. Ibland samarbetar verkstäderna. Resultatet kan bli en utställning, teater, film.

Så här blev det när vi arbetade med Picasso.

Vi började med att läsa om Picasso och besökte en utställning på Moderna Museet. Då vi kom till verkstadsvalet kunde barnen välja mellan att göra en film, måla tavlor och att arbeta i ”skrotverkstaden”.

I den senare samarbetade dans- och bildpedagogerna. Produkten av deras arbete, en skrotparad, blev överraskande. Klassrummet hade förvandlats till ett månlandskap. Effektfulla ljus, en stor fallskärm spänd över taket och överallt skulpturer gjorda av barnen. Skulpturerna hade satts samman av skröp barnen hittat i containrar och på ett skrotvaruhus.

När temat redovisades på ett föräldracafé dansade barnen fram i månlandskapet till musik av Vivaldi och Prokofiev. Bild, återanvändning, musik och dans blandades med barnens framsprungna fantasier.

Efter föreställningen sa en förälder som själv är lärare: ”Ofta kan man då man tittar på föreställningar i skola eller barnomsorg räkna ut vad som kommer att hända. Det här gick inte att räkna ut. Det var som en installation på Moderna Museet.”

Ut i verkligheten

Vi tycker att utflykterna är viktiga. Det har flera anledningar. En är att vi tycker att det är viktigt att komplettera kunskapsinhämtandet i skolan så mycket som möjligt med besök i verkligheten. En annan är att lära känna den stad vi lever i. En tredje handlar om behovet av att lära sig av naturen.

Jag börjar med kunskapsinhämtandet. Då vi arbetade med tema Havet erbjöd vi som ett val att bygga ett skepp i snickarverkstan. Barnen, tio pojkar, valde snabbt att bygga Vasaskeppet. Jag lånade en fantastisk tidsskildring om två pojkar som levde på Vasaskeppets tid. Varje gång vi hade ”snick” blev det sedan en dragkamp: ”Läs lite Mario, nej vi börjar bygga”.

Bygga var enklare sagt än gjort. Hur bygger man Vasaskeppet? Vi gick till Vasamuseet och tittade på kanoner, på utsmyckningen, förvånades över skeppets höjd, tittade på manskapsutrymmen, diskuterade manskapets levnadsvillkor och mycket annat.

Med oss från museet tog vi en ritning över hur Vasa byggts. Vi beslöt oss att bygga skeppet skalenligt efter den. Uppriktigt sagt förstod jag inte mycket av ritningen. Men vi gav inte upp. För att lära oss mer om hur man bygger båtar besökte vi på en av våra utflyktsdagar en båtbyggarskola på Skeppsholmen.

En annan dag åkte vi till en förälder som tillsammans med ungdomar renoverade ett segelskepp. Jag lärde mig till slut att läsa ritningarna och båten finns att beskåda på Raketen. Det andra motivet att lägga mycket tid på utflykterna, besöken i verkligheten, är att vi tycker att det är viktigt att lära känna vår stad. Det finns mycket att se i Stockholm. På gator och torg, på byggnader och stenhällar finns vår historia inskriven. Att lära känna den är att lära känna sina rötter.

Uppleva med alla sinnen

Med den första årskullen besökte vi därför många platser i Stockholm. Bara i Gamla Stan har varje barn varit 4-5 gånger. De har besökt kyrkor, torg, gränder, Medeltidsmuseet. På museet tittade vi på hur staden sett ut, på varuhandeln med utlandet, på hur järnet lastades och mycket annat. Vi studerade husens arkitektur och upplevde en kuslig känsla vid besöket i ”Bödelns gränd”. På stortorget samlades vi en regnig dag och ritade av husen. Så småningom byggde vi några av dem på Raketen.

Utflykterna på Raketen har en dimension till. De ska inte bara bestå av ett jäktigt besök. Vi försöker stanna upp, ta det lugnt, kika in i portar och förtära vår massäck på något trevligt

ställe. Det ska kännas att det är vår stad, att vi tagit platserna till oss. Lärt oss tycka om dem. Att vi vill återse dem.

Behovet att komma ut i verkligheten gäller i särskilt hög grad då vi vill studera naturen. Naturen har alltid betytt mycket för människorna här i Norden. Långt tillbaka i tiden gällde det att dag för dag lösa de problem som naturen ställde dem inför. Annars överlevde de helt enkelt inte.

I dag ser verkligheten annorlunda ut. Att vistas nära naturen, i äventyret, utan alla de prylar som omger oss hemma, hinner vi ofta inte med i vår stressade tillvaro. Men vårt livsrum är litet och ömtåligt. Vi måste alla skaffa sådana insikter att vi kan och vill vårda naturen som är grunden för allt liv på jorden.

Kunskap, lek och känsla för naturen måste därför gå hand i hand. Ofta får barnen sina kunskaper om naturen genom bilder i böcker och från naturprogram på TV. Men teoretisk kunskap räcker inte. Direktupplevelsen med alla sinnen är grunden för all naturförståelse. Därför menar vi att det är viktigt att vistas ute i naturen, i skogsbacken. Att på utflykten med lekens hjälp lära sig se ekologiska sammanhang. Vi vill att barnen upplever naturen med alla sina sinnen, att de smakar, lyssnar, känner, luktar och tittar på bär, frukter och växter. På naturutflykterna försöker vi lustfyllt och genom lek följa naturens vindlingar. Var kommer den där bäcken ifrån? Hur håller kråkan sina ben när den landar? Vad gör en myra medan den vandrar? Är det någon som har bott i den där stora grottan? Hur har den bildats?

Genom att bygga koja, göra upp eld, grilla, upptäcka djurspår, plocka bär, svamp, iakttä och måla av den solande huggormen eller att leta efter småkryp i gamla stubbar, tror vi att känslan för naturen kan väckas.

Föräldrakraft

Under åren Lena och jag arbetade tillsammans i barnomsorgen växte, ju längre tiden gick, ett allt tätare och mer fruktbart samarbete med föräldrarna fram. I det arbetet påverkades vi av Lilleskolorna i Danmark.

Men det fanns också ett imponerande exempel på nära håll, den sk Erfarenhetsverkstaden i Sättra under Bengt Karlings ledning. Han var en igångsättare, en primus motor, bland människorna i närmiljön.

Dessa intryck och erfarenheterna från vårt eget lyckade samarbete med föräldrarna ville vi ta med oss in i skolan. Vi bar med oss den demokratiska övertygelsen att föräldrarna har en självklar rätt till inflytande och att deras erfarenheter från övriga samhällslivet är viktiga att få med in i skolan.

Det visade sig ganska snart att förhållandena i skolans värld var annorlunda mot vår egen erfarenhet. Att föräldrarna mer eller mindre kunde betraktas som ett hinder i skolans värd.

Men vad vi visste var att föräldrarna sällan är med barnen i skolan. Påverkad av Walldorfskolorna ställde vi då från första stund kravet att föräldrarna en dag per termin skulle vara med sina barn i skolan.

Influerad av vår danska modell byggde vi också upp en organisation för föräldrainsflytande. Grupper för ekonomi, pedagogik och trivsel växte fram, skolan snyggades upp och vi hade föräldramöten en gång i månaden.

Till det kom en rad impulser, tips på studiebesök, gratis teaterbesök, besök på opera mm. Och föräldrar kom och var med barnen i skolan. En gång kom till och med en före detta biskop på besök hos oss. Han var morfar till en av flickorna.

Denna föräldrasamverkan under Raketens första år underminerades sedan. Men en ny generation föräldrar började kräva tillbaka inflytandet och delaktigheten och i dag är vi tillbaka vid utgångspunkten.

Jag har tidigare antytt att skolan bara förändras långsamt. Det finns säkert många anledningar till det. En av dem kan rymmas i en motsägelse som kanske finns inom oss alla:

Kan det vara så att många av oss å ena sidan unnar våra barn att få gå i en skola som är roligare än den vi själva gick i? En skola där man får måla, dansa, spela teater? Men att vi å andra sidan är rädda för att våra barn inte ska klara sig när de går vidare, till mellanstadiet, högstadiet, eller en annan skola, och omedvetet kräver tillbaka den skola vi själva gick i.

Om det är så, och jag bär också själv på denna motsägelse – rädsla – inom mig, så är vi med och bromsar utvecklingen.

I dessa farvatten tar vi oss fram, försöker vi på Kulturskolan Raketten balansera mellan det vi önskar och det vi ännu inte vågar. Med förtroende, lyhörddhet och en medveten diskussion mellan föräldrar, barn och skolans medarbetare hoppas jag att vi kan utveckla en bättre skola.

Mario Marx

Föredraget är skrivet 1995.